

γανο ή και χωρίς. Οικοδομημένα τά ποιήματα του Γιάννη Κοντού με τους πιο αδύτητους κανόνες τής τέχνης άποτελούν ένα δίδαγμα πώς ή ένταση που ό δημιουργός θέλει νά κλείσει στό έργο του δέν κατορθώνεται παρά άν πειθαρχή-σει στήν αδύτηρότητα και τή λιτότητα. "Αν ό Κοντός ήταν θεωρητικός θά έγραφε έναν άπό τους έντελέστερους όρισμούς του ποιήματος ως σώματος καθεαυτού, άμεταβίβαστου και άνεξαγόραστου άπό ότιδήποτε άλλο. Τά ποιήματα του είναι πλάσματα του πιο άμιγούς ποιητικού χρόνου.

• *Θανάσης Θ. Νιάρχος*

ζωγραφική

Ή καλλιτεχνική δημιουργία του Κωνσταντίνου Ξενάκη προσπάθεια μιās σύγχρονης εικονιστικής μυθολογίας.

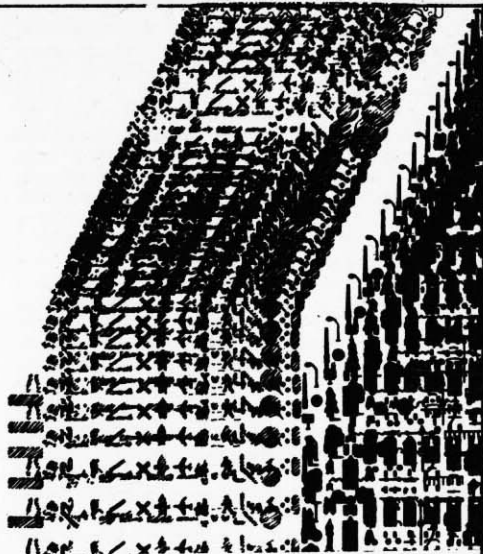
(Μέ τήν ευκαιρία τής έκθεσής του στόν «Κοχλία» 13-30/10/1977).

"Αν και είναι άρκετά γνωστό, τόσο στόν τόπο μας όσο και πολύ περισσότερο στό έξωτερικό, τό έργο του Κωνσταντίνου Ξενάκη, δέν είναι ίσως άσκησιμιά άκόμη άπόπειρα προσέγγισής του, με τήν ευκαιρία αυτής του τής έκθεσης. Γιατί ό Ξενάκης, που γεννήθηκε στό Κάιρο τό 1931, σπούδασε στό Παρίσι και έργάζεται μετά τό 1970 κυρίως στό Βερολίνο είναι άναμφίβολα μία άπό τίς πιο σημαντικές φυσιογνωμίες, όχι μόνο τής ελληνικής αλλά όλης τής σύγχρονης τέχνης. Ζωγράφος, γλύπτης και χαράκτης ό Ξενάκης είναι πάνω άπ' όλα ένας δημιουργός ποιητής στήν πρωταρχική έννοια τής λέξης, που σ' όλες τίς προσπάθειές του δίνει πρόσωπα του όνείρου στήν πραγματικότητα και άνεβάζει σ' ένα νέο επίπεδο άκόμη και τήν πιο κοινή καθημερινότητα τής σύγχρονης ζωής. Πλουτισμένος με μιιά έκπληκτική μορφοπλαστική φαντασία κατορθώνει νά συνδυάσει εικόνες όλου του πολιτιστικού παρελθόντος τής άνθρωπότητας — άπό τά σημεία τής αιγυπτιακής ιερογλυφικής γραφής στίς μορφές τών προκολομβιανών λαών τής Άμερικής και άπό τά είδωλα τής άφρικανικής λατρείας στό στοιχείο τής σινοιαπωνικής καλλιγραφίας — με τά άπρόσωπα και γεωμετρικά χαρακτηριστικά του κόσμου μας, σε σύνολα που επιβάλλονται με τήν έσωτερικότητα και τό έκφραστικό τους περιεχόμενο. Τά βασικά χαρακτηριστικά τής καλλιτεχνικής δημιουργίας του Ξενάκη, όπως τά έχουμε στίς πιο σημαντικές του προσπάθειες, είναι τό νέο μορφοπλαστικό λεξιλόγιο

και ή αδύτηρή σχεδόν τεκτονική όργάνωση, ό συνδυασμός μικρογραφικών τύπων και καθάρων λαμπρών χρωμάτων, ή προτίμησή του για τά παράλληλα θέματα και τήν επανάληψη και ή έμφαση στή κατασκευαστική λογική. "Έτσι προαιώνια σύμβολα και κοινά σήμερα σημεία τής καθημερινής ζωής μας, προσωπικές έπινοήσεις και καθολικοί γεωμετρικοί τύποι, σημεία του παρελθόντος φορτισμένα με ιστορία και άπρόσωπα στοιχεία τής τεχνολογικής εποχής μας, συγχωνεύονται σε μιιά νέα εικονιστική μυθολογία. Με τόν τρόπο αυτό άκόμη ό Ξενάκης κατορθώνει νά φτάσει σε μιιά θαυμάσια γλώσσα σημείων, όπου έχουν σχετικοποιηθεί τόσο οι κατακτήσεις του παρελθόντος όσο και οι άναζητήσεις του παρόντος και χρησιμοποιούνται για νά άποκαλύψουν μιιά νέα διάσταση τών συναντήσεων του άνθρώπου με τόν κόσμο. Στά πιο χαρακτηριστικά άπό τά έργα του Ξενάκη, πέρα άπό τόν έρμητισμό τής ζωγραφικής του γλώσσας και τήν έσωτερικότητα τών μορφών του, τή δύναμη ύποβολής του χρώματος και τήν έπιβολή τής λογικής όργάνωσης, παρακολουθούμε τή γεωμετρία νά άποκτά ζωή και τή ζωή ντυμένη σε καθολικούς μαθηματικούς τύπους νά ξεπερνά τήν ύποταγή τής στό χρόνο. Μάλιστα αυτό ολοκληρώνεται άπό τήν σκόπιμη άποφυγή τής άπόδοσης ενός όποιουδήποτε συγκεκριμένου χώρου και τήν έπιβολή του άπροοπτικού άναμφίβολα χώρου που δίνει διαχρονικό περιεχόμενο στήν οπτική του γλώσσα.

"Αν μείνουμε ιδιαίτερα στό πιο χαρακτηριστικά έργα που έχουμε στήν έκθεση μπορούμε νά πλησιάσουμε καλύτερα τόν έκφραστικό πλούτο, τήν έσωτερική δύναμη και τήν κάπως έρμητική φωνή τών προσπαθειών του. "Αν θέλουμε για περισσότερο μεθοδική προσέγγιση δέν είναι δύσκολο νά διαπιστώσουμε ότι έδω τά έργα μπορούν για έξωτερικούς και έσωτερικούς λόγους νά διακριθούν ουσιαστικά σε τέσσερις όμάδες. Στήν πρώτη βασικό ρόλο παίζει ή προτίμησή του καλλιτέχνη για τά παραλληλόγραμμα κάβητα σχήματα τά όποια παρεμβάλλονται ένα πλῆθος μικρογραφικοί τύποι, άλλοτε σχετικά έλεύθεροι και άλλοτε γεωμετρικά αδύτηροι, που ύποχρεώνουν τό μάτι σε κίνηση, πρós τά έπάνω ή πρós τά κάτω. Με τήν έπιβολή τής έντονης καθετότητας και τή σε μικρογραφική άπόδοση τών άλλων θεμάτων όλη ή ζωγραφική επιφάνεια παρουσιάζεται μόνο σαν δυνατότητα μιās άτέλειωτης πορείας, ένας δρόμος πρós δύο μόνο κατευθύνσεις, τόν οδρανó και τή γή, τό χάος και τό άπειρο τό καλό και τό κακό. "Έδω τό έκφραστικό περιεχόμενο ύποβάλλεται στό θεατή χωρίς καμιά χρησιμοποίηση έξωτερικών στοιχείων με μόνο τή

φωνή των σχημάτων και την κίνηση των μορφών, δηλαδή με καθολικά και άπλυτα χαρακτηριστικά, που δεν επιδέχονται καμιά αμφισβήτηση. Αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο ακόμη και σε μιά προσπάθεια σάν τό έργο με τή λέξη τίτλο HELP στό όποιο συνδυάζεται ή καθαρά εικαστική πληροφορηση με τή λεκτική αναφορά, που αποβλέπει στη διεύρυνση του έκφραστικού περιεχομένου τής ζωγραφικής επιφάνειας. Με ανάλογο τρόπο σε άλλα έργα βασισμένα στη διαγώνια ανάπτυξη των θεμάτων δίνει ο καλλιτέχνης και ένα δυναμικό επεκτατικό χαρακτήρα στό χώρο του. Μιά δεύτερη ομάδα έργων όπως διαπιστώνεται εύκολα βασίζεται στη χρησιμοποίηση τετραγώνων σχημάτων και την αντίθεση άδειων και γεμάτων περιοχών, άλλοτε σε ουδέτερο και άλλοτε σε ενεργητικό βάθος. Με σχηματισμούς πάλι μικρογραφικών εννοιών στό μέσο ή τά πλάγια, σε σταυροειδή ή διακοπτόμενα θέματα, με τήν έμφαση στην κίνηση ή τήν τάση δημιουργείται ένα σύνολο με εξαιρετικές έκφραστικές προεκτάσεις. Έτσι με τά ίδια οδυσιαστικά στοιχεία, τήν ίδια αυστηρή τεκτονική όργάνωση, τόν ίδιο πάντα άπροοπτικό χώρο, με μετατοπίσεις του κέντρου του βάρους, τήν μεταβολή του ρόλου του χρώματος κατορθώνει ο Ξανάκης νά δίνει όλο και διαφορετικά έκφραστικά άποτελέσματα. Σε μερικές περιπτώσεις με μιά νέα χρησιμοποίηση ακόμη και των πιό γνωστών αντικειμένων τής καθημερινής ζωής τά έργα του κερδίζουν ένα σχεδόν μαγικό χαρακτήρα, άποκοτών μιά καθαρά ποιητική φωνή. Με τήν συνομιλία μορφών και χρωμάτων, τήν αντίθεση καθέτων και όριζοντίων στοιχείων, τόν συνδυασμό μεγάλων επιφανειών κενών και περιοχών δοσμένων σε μικροσκοπικές ένότητες όλα έμφανίζονται σάν μιά σύνθεση γεωμετρικής τεκτονικής ασφάλειας και ελεύθερης ανάπτυξης. Σε μιά σαφέστερα κονστρουκτιβιστική διατύπωση μās μεταφέρει ή ομάδα των έργων που έχει σάν άφετηρία τό ανθρώπινο σώμα και τίς μεταμορφώσεις του, δηλαδή ή τρίτη ομάδα. Έδώ ό,τι κάνει μεγαλύτερη εντύπωση είναι ή χρησιμοποίηση τής ανθρώπινης μορφής σάν γεωμετρικού θεωρήματος και σάν μαθηματικής έξίσωσης. Μιά τέταρτη ομάδα έχουμε μ' αυτή τήν έχει σάν άφετηρία τής τά σήματα τής οδικής κυκλοφορίας και πιό γενικά τής σύγχρονης ζωής, στα όποια δίνει ο καλλιτέχνης ένα νέο περιεχόμενο, τά μεταβάλλει από άπλά στοιχεία όπτικής πληροφορησης σε τύπους με πολύ πιό σύνθετο έκφραστικό περιεχόμενο. Τά κυκλικά σχήματα στην περίπτωση αυτή του επιτρέπουν νά φτάσει με τόν συνδυασμό τριγωνικών περισσότερων θεμάτων και έπ'άλληλων κύκλων σε μιά νέα διατύπωση του μυστικιστικού κύκλου του έσωτερικού ρεμβα-

σμού, τά περίφημα Μάνταλα του Βουδισμού, σ' ένα από τά έργα του.

Δέν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι με τήν καλλιτεχνική δημιουργία του Κωνσταντίνου Ξανάκη έχουμε τήν γόνιμη προσπάθεια μιάς παγκόσμιας όπτικής γλώσσας και μιάς έντελώς σύγχρονης εικονιστικής μυθολογίας. Αυτό τό κατορθώνει ο καλλιτέχνης με τήν έσωτερική συγγένευση των μορφών συμβόλων του παρελθόντος με τούς τύπους σημεία του παρόντος, που κυριολεκτικά μās μεταφέρουν στόν κόσμο του μέλλοντος. Άκόμη με τό συνδυασμό τής γεωμετρικής γλώσσας και των μαθηματικών τύπων με τίς έπινοήσεις και τίς μεταμορφώσεις που έπιβάλλονται από μιά ελεύθερη ποιητική φαντασία έχουμε σύνολα όπου διατηρούν τόσο ο νοός όσο και ή καρδιά τά δικαιώματά τους. Έργα που ή ασφάλεια και ή καθολικότητα τής γεωμετρικής τους γλώσσας ένισχύεται από τήν έσωτερικότητα και τή σχεδόν μυστικιστική φωνή του χρώματος, τής όργάνωσης και τής έπιμονής σ' ένα άπροοπτικό διαχρονικό χώρο. Ο Ξανάκης έχει μιά εξαιρετική ικανότητα άνώψωσης όλων των θεμάτων που χρησιμοποίησ' ένα νέο επίπεδο, που τά μεταβάλλει σε σημεία, γράμματα, φθόγγους, λέξεις μιάς όπτικής γλώσσας με αξιώσεις καθολικότητας. Μιάς γλώσσας που μās δίνει ή καλλιτεχνική του δημιουργία με τήν αυστηρότητα τής γεωμετρίας τής, τή γοητεία των συνδυασμών τής, τήν ελευθερία των έπινοησών τής, τήν αλήθεια και τόν έκφραστικό πλοτο των διατυπώσών τής.

Χρυσάνθος Α. Χρήστος